

Özgün Makale

“İçerisi” ile “Dışarı” Arasında Mahpus Yakınları¹

Families of Prisoners between “Inside” and “Outside”

İpek MERÇİL²

Öz

Dünya genelinde olduğu gibi Türkiye’de de mahpus sayısı her geçen gün artmaktadır. Mahpuslar kapatılmış olmalarına rağmen genellikle dışarıda kalan aile bireyleri ile ilişkilerini sürdürürler. Onların hapsedilmesinden sonra yakınları maddi, manevi, sosyal zorluklarla karşılaşmaktadırlar. Mahpus yakınları araştırması Eylül 2017-Temmuz 2018 arasında İstanbul ve Bursa’da, onları düzenli olarak cezaevinde ziyaret eden 18 yaşından büyük 10 mahpus yakını ile gerçekleştirilmiştir. Bu makalede bir yakının hapsedilmesi sonucunda aile bireylerinin hayatlarının ve kişiliklerinin nasıl etkilendiği, karşılaştıkları maddi, manevi ve sosyal sorunlar ve bu sorunları çözmek veya onlarla baş etmek için geliştirdikleri yöntemler, kısacası hapsedilmenin mahpus yakınlarına maliyeti incelenmiştir. Araştırma bulguları mahpus yakınlarının eğitim, iş ve özel hayatlarının değiştiğini, gündelik hayatlarının mahpusların görüş ve telefon gün ve saatlerine göre yeniden düzenlendiğini ve yakınların sosyal çevreleri tarafından dışlandığını göstermiştir.

Anahtar Kelimeler: Mahpus yakınları, Cezaevi, Mahpus, Hapsedilme.

Abstract

The number of prisoners is rapidly increasing in the world as well as in Turkey. Although they are imprisoned, they generally continue to have a relationship with their family members who remain outside. After their imprisonment, their relatives are faced with emotional, social and financial difficulties. This field work was conducted between September 2017 and July 2018 in Istanbul and in Bursa with 10 family members (older than 18 years of age) of incarcerated people. This article analyzes how the lives of the prisoners’ relatives are effected; the nature of social and financial difficulties they are faced with and the solutions they develop to overcome those difficulties; in short, the cost the relatives of the prisoners pay as a result of imprisonment. Our findings demonstrate that the relatives of prisoners are effected in terms of their educational, professional and personal lives, their daily lives are reorganized according to the prisoners’ visiting and telephone schedules, and they are alienated in their social environments.

Keywords: Families of prisoners, Prison, Prisoner, Incarceration.

1. Giriş

1990’lı yıllardan itibaren dünya genelinde artma eğilimine giren mahpus nüfusu Türkiye’de 2000’lerin başından itibaren artmaya başlamıştır. Yasemin Özdek’e göre küreselleşmenin dünya

¹ Makale başvuru tarihi: 08.09.2018, makale kabul tarihi: 13.08.2018. Mahpus Yakınları araştırmasının saha çalışmasında özveri ile çalışan Galatasaray Üniversitesi Sosyoloji Bölümü öğrencileri İpek Boldağ, Bora Bayrak ve Güneş Deren’e çok teşekkür ederim. Onlar olmasaydı bu araştırma gerçekleşmezdi.

² Doç.Dr., Galatasaray Üniversitesi Sosyoloji Bölümü, imercil@gmail.com.

çapında dönüştürdüğü ekonomik, siyasal ve toplumsal ilişkilere uygun düşen bir cezalandırma sisteminin benimsenmesi bu artışın en önemli sebeplerinden biridir (2000: s. 22). Yeni neo-liberal ceza anlayışı ve sosyal devletin ceza devleti lehine gerilemesi (Wacquant, 1999), özgürlüğünden mahkûm bırakma cezasına daha sık başvurulmasına yol açmış ve mahpus nüfusunu arttırmıştır.

Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü resmi internet sitesinde yer alan bilgilere göre Türkiye’de toplam mahpus sayısı 2000 yılının sonunda 49.512 iken 2017 yılının Ekim ayında bu sayı 228.993’e çıkarak 17 yılda yaklaşık olarak dört (4,62) kat artmıştır. Kadın mahpus sayısıysa daha hızlı artarak 17 yılda 1.815’den 9985’e yükselmiş ve yaklaşık olarak beş (5,50) kat artmıştır. Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü’nün verilerine göre Türkiye’de 210.882 kişilik kapasiteye sahip toplam 389 ceza infaz kurumu bulunmaktadır. (www.cte.adalet.gov.tr, 2018)

Mahpuslar toplumda oluşan genel kanının aksine çoğu zaman aile ve sosyal bağlardan kopuk, toplumun dışına itilmiş yalnız bireyler değildirlen. Onların cezaevinde bulunmalarından etkilenen çocukları, eşleri, ebeveynleri, kardeşleri kısacası yakınları vardır. Mahpus yakınları işleyişini anlamakta çoğu kez zorlandıkları gözaltı, yargılanma ve hapsedilme süreçlerinde pek çok sorumluluk üstlenmek zorunda kalırlar.

Hapsedilme insanları ailelerinden, arkadaşlarından, meslektaşlarından ayırır. Ancak bu ayrılık diğer ayrılıklar, örneğin bir yakının kaybı ya da rahatsızlığından doğan ayrılıklar gibi toplumun diğer üyeleri tarafından sempati ile karşılanmaz (Bülow, 2013: s. 777). Kriminolojik araştırmalar hapsedilmenin zararlı etkilerinin hapisane duvarlarını aştığını ve bu süreçten mahpuslar kadar onların ailelerinin, çocuklarının ve arkadaşlarının da etkilendiğini belirtirler (Comfort 2007; Arditi ve ark., 2003; Murray 2005, Bülow, 2013).

Aile ve yakınlar suç isnadından veya gözaltı sürecinden itibaren çeşitli masraflarla karşı karşıya kalırlar. Avukat ücretleri, mahpusu ziyaret etmek için harcanan yol masrafları, mahpusun cezaevinde hayatını idame ettirebilmesi için yatırılması gereken para (telefon kartı, pul, sigara, su, kantin, SGK kapsamına girmeyen özel ilaçlar, çamaşır yıkama, elektrik) gibi ailenin sırtına binen maddi yüklerle yakının hapsedilmesi ile baş gösteren çeşitli sorunlar eşlik eder. Bu sorunların en önemlileri arasında iş ve aile yaşantısında istikrarsızlık, psikolojik rahatsızlıklar ve bunlara bağlı sağlık problemleri, kaygı, utanç, damgalanma endişesi sayılabilir.

2. Araştırma Yöntemi

Türkiye’de cezaevleri ile ilgili bir araştırma tasarlanırken ortaya çıkan sorunların ilki kaynak ve istatistik eksikliğidir. Yeni bir araştırmanın teorik çerçevesini oluşturacak Türk cezaevlerinden bahseden Türkçe kaynaklar yok denecek kadar az olduğu gibi yabancı dillerde yazılmış temel kaynaklarda henüz Türkçeye çevrilmemiştir. Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü’nün internet sitesinde sadece cezaevi nüfusunun yıllara göre dağılımı, mahpusların yaş, öğrenim ve medeni durumlarına, bazı suç gruplarına ve coğrafi bölgelere göre dağılımları ile ilgili bilgilere ulaşılmaktadır.

Cezaevlerinde çalışmayı planlayan araştırmacıların önüne çıkan ikinci önemli sorun Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü yetkililerini araştırmanın gerekliliğine ikna etmektir. Yetkililer bu çalışmaların sonuçlarından bir fayda beklememekte ve bilgi üretenler ile karar alıcılar arasında bir ilişkinin gereğine inanmamaktadırlar.

Mahpus yakınları araştırmasının tasarlanması sırasında yukarıda belirtilen zorluklar nedeniyle sağlıklı bir örneklem oluşturulamamış ve araştırmanın en çok mahpus barındıran Marmara Bölgesi (www.cte.adalet.gov.tr, 2018) ile sınırlı kalmasına karar verilmiştir. Bursa ve İstanbul Marmara Bölgesi’nin iki büyük şehri olarak seçilmişlerdir.

Bu araştırma kapsamında özgürlüğünden yoksun bırakma cezasına başvurulmasının artmasına paralel olarak sayıları artan mahpus yakınlarının cezaevi sürecinden nasıl etkilendiklerini anla-

şılmaya çalışılmıştır. Bir yakının hapsedilmesiyle birlikte aile bireylerinin hayatlarının nasıl değiştiği, karşılaştıkları maddi, manevi ve sosyal sorunlar ve bu sorunları çözmek veya onlarla baş etmek için geliştirdikleri yöntemler, kısacası hapsedilmenin mahpus yakınlarına maliyeti incelenmiştir.

Mahpus yakınları araştırmasının bu makale kapsamında incelediğimiz kısmı Eylül 2017-Temmuz 2018 arasında İstanbul ve Bursa’da adli mahpusların 18 yaşından büyük ve onları düzenli olarak cezaevinde ziyaret eden yakınları ile gerçekleştirilmiştir. Mahpus yakınlarının bazılarına tanıdıkları vasıtası ile ulaşılrken diğerlerine kartopu örneklem yöntemiyle ulaşılmıştır. Araştırma kapsamında yakınlarının mahpusluğu nedeniyle çeşitli sorunlar yaşayan ve onlarla birlikte “ceza çeken” 10 mahpus yakını (3 erkek kardeş, 2 kız kardeş, 2 kız çocuğu ve 3 anne) ile derinlemesine görüşmeler yapılmış ve her biri yaklaşık iki saat süren bu görüşmeler yakınların izni ile kayıt altına alınmıştır. Araştırma kapsamında görüşülen mahpus yakınlarına onları tanımlayacak kodlar verilmiştir. Örneğin MY: Mahpus yakını, MY1, 1 no’lu mahpus yakını anlamı gelmektedir.

3. Araştırma Bulguları

3.1. Mahpus Yakınlarının Cezaevi ile Karşılaşmaları

Cezaevine girenler gibi onların yakınları da “cezaevi şoku” yaşarlar. Bu şoka ek olarak özellikle bir yakını ilk kez özgürlüğünden mahrum bırakılanlar gözaltı sürecinden itibaren ilk kez karşılaştıkları ve hiçbir şekilde bilgi sahibi olmadıkları pek çok alanda yakınlarına yardımcı olmak ve üzerlerine düşeni yapmak için çaba sarf etmek zorunda kalırlar. Mahpus yakınları gözaltı sürecinden itibaren yetkililer tarafından karşılaştıkları yeni durumlar ile ilgili gerekli şekilde bilgilendirilmediklerini iddia etmektedirler:

“Gece alınmış gözaltına, biz gündüz öğrendik ve çok az bilgi ile... Kız kardeşimin duruşma sonuna yetiştiği durumda öğrendik bir şeyler, ne avukat bizi arayıp da bilgi verdi, ne de başka bir şey... Ne biliyim, biz baştan ağabeyimi bulamadık bile, hani ağabeyimin nerde olduğunu bile bilmiyorduk yani. Baştan gözaltına alınmış filan nerde, nasıl bilmiyoruz.” (MY 1, erkek, 36 yaşında)

Mahpus yakınları, mahpus ile düzenli telefon görüşmesi yapabilmek, açık ve kapalı görüşlerde onu ziyaret edebilmek veya ihtiyaçlarını cezaevi kuralları çerçevesine uyarak mahpuslara iletebilmek için gereken bilgilere kendi imkânları ile veya içeride bulunan mahpus yakınları sayesinde ulaşabildiklerini dile getirmişlerdir:

“Telefonla konuşmayı onlar anlatmadı bize. Benim çocuğum kendi anlattı. Mesela telefon kâğıdı getirdi. Anne parayı şuraya yatırıcaksın, dedi. Cezaevinden bize bir bilgi vermediler. Hiçbir kimseye bilgi vermiyorlar.” (MY 5, kadın, 63 yaşında)

“Bana bir bilgilendirme yapılmadı. Hiçbir şey yapılmıyor. Zaten şöyle bir şey, cezaevinde ilk diyelim ki girdin; girmeyi bırak cezaevi kapısına ilk gittiğinde, işte 2014’te sadece işte... Okuma yazman yoksa zaten yanmışsın. Yazmışlar oraya küçük küçük A4’lerin üzerinde yazılar. Benim oğlan içeriye girdikten sonra kendisi söyledi, ‘Anne,’ dedi, ‘Böyle böyle haklar var. Bunları bunları yap’. Oğlum içeride öğrendi her şeyi. Yani bir görevli kalkıp da ilk girdiğinde sana yol göstermiyor. Öyle bir şey yok”. (MY 7, kadın 55 yaşında)

Bir yakının hapsedilmesin yarattığı şaşkınlık, üzüntü ve bazen utanmayı izleyen süreçte mahpus yakınları içerideki yakınları için yoğun kaygılar taşırlar. Cezaevleri ağır-

lıklı olarak yangınlar, ölümler, açlık grevleri, ölüm oruçları, tecrit, hasta mahpuslar gibi (Eren, 2014: s. 9) olumsuz haberlerle gündeme gelirler. Çoğu kez tam olarak gerçeği yansıtmayan televizyon dizileri ve filmler bu haberlerin etkilerini arttıracak bir işlev görürler.

Chauvenet'ye (2006) göre cezaevlerinin meşruiyeti her zaman tehlikeli ve ahlaksız olarak tanıtılan mahpusların temsiline bağlı olarak yaydıkları korkuya dayanmaktadır (s. 43). Korku cezaevi ile özdeşleşmiş bir duygudur. Cezaevi içinde yaşayan ve çalışanlara korku verdiği gibi mahpus yakınlarına da korku verir. Foucault ise hapishaneyi şiddet, korku ve kuşku ile özdeşleştirir ve hapishanelerin karanlığının yurttaşlar için bir güvensizlik kaynağı olduğunu, yurttaşlara burada büyük haksızlıklar yapıldığını düşündüklerini ifade eder (2015: s. 181). Cezaevi içerisinde ne olup bittiğiyle ilgili kendilerine çok az bilgi verilen mahpus yakınları sıklıkla cezaevindeki gündelik hayatın zorluğunu, güvensizliğini, karanlığını düşünürler ve cezaevinin içerisinde ceza infaz personelinin kötü muamele etmesinden, mahpusların birbirlerine dönük fiziksel saldırılardan veya mahpusun kendi kendine zarar vermesinden endişe ederler. “Ne yedi?”, “Ne giydi?”, “Nerede yatıyor?” “Nasıl insanlar ile birlikte?”, “Ya bir kavgaya karışırsa?”, “Hastalanırsa kim bakar?” gibi sorular sürekli mahpus yakınlarının zihnini meşgul etmektedir. Araştırma kapsamında görüştüğümüz mahpus yakınları kaygılarını aşağıdaki şekilde ifade etmişlerdir:

“Orda, içerde, ne biliyim, mesela duş almayanından tut, itinden kopuğundan tut, serserisine tamam mı, ne biliyim, bıçakçısından hepsi var, yok değil... Her türlü insan varmış orda.” (MY 1, erkek, 36 yaşında)

“Tabii kaygılanıyorum. Kavga olur, dövüş olur, öldürülür. Ondan sonra bilemezsin ki...” (MY

Hapsedilme pek çok mahpusun sağlık durumunu bozar, var olan hastalıklarını artırır. Mahpusların sağlık durumları ve cezaevinde gerekli bakımı alamayacakları endişesi yakınlarını sürekli meşgul eder. Araştırmamıza katılan yakınlar, mahpusların bozulan sağlık durumları ile ilgili kaygılarını aşağıdaki şekilde dile getirdiler:

“Kesinlikle kesinlikle çok kaygılanıyorum, çok hem de, ödüm kopuyor yani o oradan çıkamayacak, orada kalacak diye, inanın var ya ben uyku uyumuyorum. Yani o kadar ağır, o kadar acı. Çünkü idrar kesesi kanseri ve 3 ayda bir temizlenmesi gerekiyor. Ve girdiğinden beri hiç temizlenmedi. Bir buçuk yıl oldu gireli ve hâlâ temizlenmedi ve babam bunu söylemiyor, çünkü oradaki doktorlar, oradaki ortam beni daha kötü yapacak, bana kim bakacak diye düşünüyor. Oradaki hastane şartları ve bakım şartları onu düşündürüyor.” (MY 3, kadın, 41 yaşında) “Kafası gidip gidip geliyor. Zaten içerdekilerin psikolojisi belli bir yıldan sonra bozuluyor. Onun için çok zor.” (MY 4, erkek, 38 yaşında)

İçeride bulunan yakınlarının sağlık sorunları ile karşılaşması durumunda bilgilendirilmemek ve ihtiyacı olduğunda ona yardım edememek, ona bakamamak mahpus yakınlarını endişelendirir. Bu endişeler araştırmaya katılan görüşmeciler tarafından da belirtilmiştir:

“Cezaevinin önünde kaldım ben. Hastalanmış, gittim görmeye gittim, dediler oğlun yok. Nasıl yok? Oğlu'nu göremezsiniz, dediler. Nasıl dedim göremem... Abla dedi hemen bir tanesi geldi, dedi merak etme dedi, o dedi hastaneye gitti az rahatsızdı dedi. Sen göreceksin dedi.” (MY 5, kadın 63 yaşında)

“Babam o gün telefon etmedi, telefon günüydü normalde. O telefon etmeyince ben aradım, dediler ki hastanede. Ne demek hastanede? Bir sıkıntısı yok falan kıvırmaya çalıştılar bir şekilde. Sonra ben taa sonraki hafta öğrendim ve çıldırdım orada. Kalp spazmı ne demek? Ölmesini mi bekliyorsunuz haber vermek için? Onda da mı vermeyeceksiniz? ‘Haber versek ne yapacaksınız...’ diyorlar bana. Hiçbir şekilde haber vermediler.” (MY 6, kadın 25 yaşında)

3.2 Cezaevinde Bulunan Mahpus ile Dayanışma

Cezaevinde mahpusun hayatının her anı başkaları –cezaevi yönetimi- tarafından en ince ayarına kadar düzenlenir, mahpus sıkı kurallara uymak zorunda kalır. Cezaevi sorumsuzlaştırır ve mahpusu her türlü ihtiyaç için başkalarına bağımlı kılar. Bu süreçte mahpus yetişkin bir birey olarak bağımsızlığını ve özerkliğini kaybeder (Chantraine, 2003). Mahpusun dışarıdaki yakınlarının desteği olmadan içeride hayatını sürdüremeyeceği veya çok zorlanacağı gerçeği mahpusu onlara bağımlı kılarak çocuklaştırırken yakınlarının sorumluluklarını arttırır ve onların mahpusla olan bağlarını güçlendirir. Araştırmamıza katılan görüşmeciler mahpusla aralarında güçlenen bağları ve cezaevinde bulunan yakınlarının yaşamlarını sürdürebilmeleri için onlara olan bağımlılıklarını dile getirmişlerdir:

“Biz onunla hep bağlıydık. Yani baba-kız ilişkisi olarak bizde çok kuvvetli bir ilişki vardı. Hala da kuvvetli, her akşam da beni arıyor şu anda ve anneciğim nasılsın diyor bana, yani rolleri değişti biz.” (MY 3, kadın, 41, yaşında)

“Ölene kadar onun yanındayız. Bakmak zorundayız. Sırt sırta vereceğiz. Sonuçta annemiz bir, babamız bir. Tüm bu yaşadıklarımız bize bir sınav.” (MY 4, erkek, 38 yaşında)

“Yok, daha çok bağlandık. Ona ihtiyacı vardı, bana ihtiyacı vardı. Mesela bana ihtiyacı vardı. Nasıl anlatayım? Nasıl kıyayım ona ben? Çünkü bana çok ihtiyacı vardı o zaman. Nasıl kıza bilirsin? İçeride bağlı. Gidiyorsun görüyorsun.” (MY 5, kadın 63 yaşında)

3.3 Mahpus Yakınlarının Karşılaştığı Maddi Sorunlar

Aile bireylerinden birinin hürriyetinden yoksun bırakılarak cezaevine girmesiyle birlikte ailenin maddi durumunda çeşitli sorunlar ortaya çıkar. Mahpus çalışan bir kişiye öncelikle aile bir gelirden mahrum kalır. Gelir kaybı ile ilgili sıkıntılar görüşmeciler tarafından aşağıdaki şekilde dile getirilmiştir:

“Oğlum benim çalışanımdı, onun için benim oğlan öyle diyor, ‘Anne cezayı ben değil sen çekiyorsun,’. Ben çok maddi manevi çöktüm. Şu an benim oğlum orada çalıştığı, çalışıp da aldığı 180 lirayla geçiniyor çünkü ben berbat hâldeyim. Şu an benim elektriğim yok suyum yok. Kiramı ödeyemiyorum hiçbir şeyimi ödeyemiyorum. Hiçbir şey kalmadı artık evdeki eşyaları da sattık, onu da sattı bunu da sattık. Satacak bir şey kalmadı açıkçası bu. Maddi imkânsızlık içerisindeyiz.” (MY 7, kadın, 55 yaşında)

“Tabi biz bu arada ev sattık, araba sattık çünkü 19 ay ve biz kredi ödüyorduk. Ve kredi borcu... Normal şartlarda babam para kazanırken bir şekilde ödüyorduk. Çok zorlandık, evi sattık; yazlığı... Ve şimdi Allah var gerçekten hiçbir şey harcamadık. Ya dışarıda su içmiyorduk. Susuzlukta ölsek eve geliyorduk.” (MY 6, kadın 25 yaşında)

Gözetli ve mahkeme süresince mahpusun ihtiyacı olan avukat ücretleri ve mahpusun cezaevinde kendi yaşamını idame ettirebilmesi için ilk günlerde yapması gereken masraflarla ilgili olarak aile bütçesine eklenen gider kalemleri aşağıda belirtilmiştir:

“Avukat tutamadık zaten baştan, dört bin beş yüz lira avukat bir para istedi, tutamadık. Devlet bir avukat atadı.” (MY 1, erkek, 36 yaşında)

“Tek avukata daha en başta, 55 bin lira para verildi. Ekip hâlinde çalıştılar. Davayla ilgili çok uğraştılar.” (MY 2, kadın 30 yaşında)

“Altı tane avukat değiştirdim ben, altı avukattan hiçbiri bir şey yapamadı. Keşke o otuz bin lirayı tek bir avukata verseydim.” (MY 7, kadın, 55 yaşında)

Mahpus cezaevinde aynı zamanda çeşitli ihtiyaçları olan ve bu ihtiyaçları kantinden parayla yaptığı alışveriş ile karşılayan bir tüketicidir. Orada bir yaşam kurabilmesi, kendi ihtiyaçlarını karşılayabilmesi için pek çok şey satın alması (temizlik malzemesi, çarşaf, battaniye, su ısıtıcısı, televizyon, buzdolabı vb.) gerekir. Özellikle cezaevine girdiği ilk günlerde mahpusun masrafları yüksek olur.

“100-150-200 arası değişiyor. Her ay başka oluyor ama ben en fazla 250 gönderdim. Başlangıçta bir şeyler alması için 500-600 lira göndermek durumu da olmuştu.” (MY 4, erkek, 38 yaşında)

“Dışarıda da insanlar eziyet çekiyor sen içerdeyken. Dediğim gibi mesela tarla satıldı ve onun sayesinde ağabeyime yardımcı olabildim ben, tarla bizi kurtardı, olmasaydı, ben çok zorlanırdım, hatta hiç para da gönderemezdim, o, içerde mahvolurdu. Ağabeyim bir buçuk ay parasız kaldı ilk başta... İçerde diyor onun bunun donunu yıkadım, diyor çoraplarını yıkadım, diyor elbiselerini yıkadım, diyor tuvaletleri yıkadım, diyor, çok eziyet çektim diyor. Yatak yoktu yerde yattım diyor. Altıma koyacak minder bile yoktu diyor.” (MY 1, erkek, 36 yaşında)

Daha sonra mahpusun içerideki yaşantısını devam ettirebilmesi, telefonla veya mektupla yakınlarıyla haberleşebilmesi, ailenin mahpusu cezaevinde ziyaret edebilmesi için yapılması gereken harcamalar aile bütçesini sarsar. Söz konusu harcamalar görüşmeciler tarafından aşağıdaki şekilde sıralanmıştır:

“Aylık 750 lira, en az göndermemiz gerekiyor. Aylık her şey dâhil ağabeyimin 2 bin liraya yakın gideri var, 750 orda yaşaması için, geri kalan da kıyafeti filan. Ya mesela şimdi çamaşır makinesi gelmiş dedi ağabeyim. Kıyafetleri elde yıkamazlarsa ücretli makineye veriyorlar. Makine için de ücret yani, o da para. Mesela yemek çıkıyor diyor, yemekler çok kötü yiyemiyoruz diyor, sonra gidip kantinden paramızla almak zorunda kalıyoruz diyor. Domates, yumurta alıyoruz menemen yapıyoruz. Meyve alabiliyorlar.” (MY 2, kadın, 30 yaşında)

“Elektrik parası veriyorlar. Tamam yemek geliyor ama... Her gün aynı şeyi yiyemezsin. Şimdi tamam, paran varsa Maltepe’de gerçekten açıkta her şeyi yiyebilirsin... Su bile parayla... Sonuçta sana su vermiyor diyor ki musluktan iç. Benim oğlum da musluktan içmediği için

su alıyor. Su da para. Şampuanı para, sabunu para, çamaşır sabunu para ne bileyim. Ondan sonra çorabı para, külotu bilmem nesi her şeyi para. Oradan alıyor çünkü dışarıdan getiremiyor. Yasak dışarıdan getirmek. İç çamaşırını, çorap oradan. Şampuan pahalı, sigara... Sigara içiyor tabii... Dışarıdan sigara da götürülemiyor.” (MY 7, kadın 55 yaşında)

Pek çok mahpus ve yakını ekonomik olarak kırılgan gruplardan gelmektedirler ve mahpus yakınları mahpusun yargılanma ve hapsedilme süreçlerindeki masraflarını karşılayabilmek için ikinci bir iş yapmak veya emekli iseler yeniden çalışmak zorundadırlar. İki görüşmecimiz yeni iş veya ek iş konusunda yaşadıkları sıkıntıları dile getirmişlerdir:

“Bu durum olmadan önce çalışmıyordum. Ona gidip gelebilmek için, ona rahatlıkla ulaşabilmek için, ona harçlık gönderebilmek için çalışmaya başladım. Hemen hemen ben şu 7-8 aydır çalışıyorum.” (MY 3, kadın 41 yaşında)

“Babası, bir emekli maaşı var babasının. Bir emekli maaşı bugün 2 milyar olsa 2 milyar ona mı yetecek bize mi yetecek? Yetmez. Bir de işte babası ek iş yapıyor. Boya yapıyor.” (MY 5, kadın 63 yaşında)

3.4 Hapsedilme Sonrasında Mahpus Yakınlarının Hayatlarında Meydana Gelen Değişimler

Bir yakının hapsedilmesinin yarattığı maddi sıkıntılara ek olarak mahpus yakınları gündelik hayatlarının, gelecek ile ilgili düşüncelerinin değiştiğini, eğitim, iş ve özel hayatlarında bazı planlarından vazgeçmek zorunda kaldıklarını ifade ederler:

“Onun hayatını götürdü. Benim planlarım projelerim bitti.” (MY 4, erkek, 38 yaşında)

“Şöyle mesela, bir diğer ağabeyimin işi tamamen değişti, değiştirmek zorunda kaldı. Diğer bir kardeşim KPSS’ye hazırlanıyordu, o yıl sınava girecekti, çok iyi hazırlanmıştı, onu çok engelledi. Kazanamadı iyi bir puan alamadı. Küçük kardeşim de üniversiteyi bıraktı, şu an çalışmak zorunda kaldı. Etkiledi yani ailecek her şeyimiz değişti. Diğer ağabeyim dediğim gibi işini değiştirmek zorunda kaldı geliri yetersizdi.” (MY 2, kadın, 30 yaşında)

“İşimi aksatıyor bir kere. Aksatma çok oldu. İşlerim yarım kaldı, uzadı, aksadı.” Mesela evlilik planlarında hani, evlilikte muhakkak şeyi olur ya onun. Hani, mesela kaç kardeşsiniz diye soracaklar: 3 kardeşsiniz... Biriniz evlendi, diğeri nerde? İçerde. Evlilik konusunda şu an çekinceliyim”. (MY 1, erkek, 36 yaşında)

Hapsedilme süreci aile bireylerinin sorumluluklarını arttırır, bazen de değiştirir, çocukları erken büyütür. Ricordeau’ya (2008) göre mahpusların yakınları, özellikle de çocukları hapsedilmenin ikincil kurbanlarıdır. Araştırmamıza katılan mahpus yakınlarından biri babasının hapsedilmesinin ardından üstlenmek zorunda kaldığı sorumluluğu aşağıdaki şekilde özetlemiştir:

“Okula gidiyordum ve benden beklenen tek şey sınavlarımda başarılı olmamdı. Sonra bir anda annem bana, ‘Artık evi sen geçindireceksin,’ demeye başladı. Bana çok zor geldi önce. Bir anda oluşu... Orayı çevirip (büroyu) para kazanmak ve evdekilere bakmak zorundasın! İstemedim, hiç istemedim. Beynim reddetti.” (MY 6, kadın 25 yaşında)

Dışarıda olan mahpus yakınları çoğu kez sosyal çevrelerini de değiştirmek zorunda kalırlar. Mahpusun durumunu anlamayan, onu acımasızca eleştiren pek çok akraba veya tanıdığı hayatlarından çıkardıklarını söyleyen yakınlar bazen de cezaevi fikrinden bile ürken akraba ve tanıdıkların bu zorlu mücadele de onları yalnız bıraktıklarını dile getirirler:

“Çok arkadaşımı hayatımdan çıkarttım. Çok biten arkadaşlığımız oldu, annemin de benim de... Amcam mesela, bizimle konuşmayı kesmedi ama... Sanki hayatta biz hiç yokmuşuz gibi hayatına devam etti. Yeri geldi işte bir düğünde, bir cenazede gördüğünde, ‘Nasılsınız...’ dedi. Yoluna devam etti sonra. Sanki biz hiç var olmamışız gibi, böyle insanlar yokmuş gibi yaşamına devam etti.” (MY 6, kadın, 25 yaşında)

“Yani birçok insanla görüşmüyorum bu yüzden, hayatımdan çıkan insan çok oldu. Diyorum ya eskiden insanlara güvenirdim, şimdi insanlara hiçbir şekilde güvenim kalmadı. İnsanları severdim eskiden fakat şimdi insanlardan o kadar kopuk yaşıyorum, kopmak da istiyorum. Daha çok hayvanlara yöneldim mesela şu an. İçeride üç tane kedim iki tane köpeğim var. Dışarıda on- on bir tane kedim var. Onlarla oyalanıyorum onlar benim mutluluğum. Kedi-lerimle köpeklerimle karanlığımı, sessizliğimi, yalnızlığımı gideriyorum.” (MY 7, kadın 55 yaşında)

Bir kişinin hapsedilmesi yakın çevresi üzerinde derin izler bırakır. Ayrılık acısına yakınının yaşam şartları son derece zorlu ve sert olan bir kurumda olduğunu bilmenin sıkıntısı eklenir (Touraut, 2013, s. 82). Pek çok mahpus yakını yakınlarının hapsedilmesinin ardından yaşadıkları maddi ve sosyal problemlere psikolojik ve fiziksel sorunların eklendiğinden bahsederler:

“Ağabeyim babamın bu şartlarda oluşuna o kadar üzüldü ki, büyük ağabeyim, geçici hafiza kaybı yaşadı, onu doktorlara götürdüğümüzde, hani bu babamın içeri girdikten sonraki zaman zarfında olan bir şey... Doktorların teşhisi ‘Bu; zamanla, üç beş gün içerisinde tekrar yerine gelecek hafızası, sadece beyni yakın geçmişini unutmak istiyor’, dediler.” (MY 3, kadın, 41 yaşında)

“Şunu söyleyebilirim önce sağlık açısından beni çok kötü etkiledi. Bir buçuk yıl ben mide rahatsızlığı çektim. Cilt hastalığım vardı benim o da arttı. Hep üzüntüden dolayı. Cildimin tedavisi daha yeni bitti, yeni yeni düzeldi. Midem de arada nüksediyor. Çok büyük hastalıklar değil ama zorlandık üzüldük.” (MY 2, kadın 30 yaşında)

“Ben üzülüyorum kriz geçiriyorum ya. Altı ay bir sinir tedavisi gördüm fayda etmedi. Şu an yine bir sinir tedavisi görmeye gitmem lazım. Yine sinirlerim çok bozuk.” (MY 5, kadın, 63 yaşında)

3.5. Hapsedilme Sonrasında Mahpus Yakınlarının Yaşadıkları Toplumsal Baskı: Saklama, Damgalanma, Dışlanma Süreçleri

Cezaevinde yakını bulunan kişiler çoğunlukla yakınlarının “suçsuz” olduğuna ya da “o kadar suçlu” olmadığına inanırlar, inanmak isterler. Yakınlarını cezaevine taşıyan süreçle ilgili kendi bakış açıları vardır. Yakınları gözaltına alındığında, mahkemeye çıktığında verilen ifadeye sadık kalarak mahpusun cezaevine taşıyan olaylar ile ilgili bir kurgunun içine düşebilirler ya da görüş-

tükleri kimselere yakınlarının suçsuzluğunu ispatlamaya çalışabilirler. Araştırmamıza katılan görüşmecilerin yakınlarının hapsedilme süreçleri ile ilgili bakış açıları aşağıda sıralanmıştır:

“Bu çok böyle ansızın, birinin suçlamasıyla girdi. Ortada elle tutulur gözle görülür hiçbir şey yok, ondan sonra, bir şüphe üzerine, ondan sonra bir suçlamayla birlikte girdi yani. O suçlamaları kanıt olarak saydılar, hükmü verdiler.” (MY 3, kadın, 41 yaşında)

“Bana göre çok karanlık noktalar var. Suç yüz kızartıcıydı belki ama hemen oldu bittiye getirdiler. İfadeleri yönlendirdiler. Ama süreç çok karışıktı. Hâlâ da karışık giden şeyler var.” (MY 4, erkek, 38 yaşında)

Cezaevi dışarıda bulunan mahpus yakınları üzerinde de izler bırakır. Caroline Touraut’ya (2012) göre “mahpus ailesi” statüsü genellikle avamlık, eğitim eksikliği, entelektüel zayıflık ve tehlikelilik ile ilişkilendirilir. Cezaevi deneyimi duvarları aşarak yakınlarla sirayet eder onları da içeriyle ve içerinin tüm temsil ettikleri ile ilişkilendirir ve bir kimlik sınavı olarak mahpus yakınlarına doğru genişler. Touraut (2012) bu durumu “*genişletilmiş cezaevi deneyimi*” olarak tanımlar.

Yakınlar, cezaevinde bulunan mahpusun yasalar ve toplum tarafından suç olarak kabul edilen ve başkalarına zarar veren bir eylemle ilişkilenmesi üzerine, kendilerinin de başkalarına zarar verebilecek “kötü insanlar” olarak tanımlanabileceğinden korkarlar (Saunders, 2018). Kendi ailelerinden birinin hapsedilme sürecinin olumsuz etkileri ile baş edebilmek veya bu süreçten etkilenmemek, yukarıda saydığımız maddi, manevi, sosyal bedelleri arttırmamak için çoğunlukla yakınlarının cezaevinde olduğunu aşağıda ifade ettikleri şekilde saklama yoluna giderler:

“İş hayatına zaten hiçbir şekilde yansıtıyorum ben... Yüz kızartan bir suç olduğundan dolayı çok çekingen oldum... Bilseler bile, ‘aaa bu onun kardeşiymiş’ izlenimi vermek istemedim, vermemeye çalıştım.” (MY 1, erkek, 36 yaşında)

“Komşum, arkadaşım, hiçbiri kesinlikle bilmiyor. Hâlâ da bilmiyorlar, kesinlikle bilmiyorlar. Ya sen istediğin kadar, onun iyi olduğunu sen bil, onu anlatamıyorsun bir başkasına. O yüzden kesinlikle söyleyemiyorsun.” (MY 3, kadın, 41 yaşında)

Yakınlarının hapsedilmesi deneyimini yaşayanlar arkadaşları, sosyal çevreleri tarafından etiketlenmekten ve dışlanmaktan korkarlar. Mahpus yakınları damgalanma deneyimini yaşamamak için bilgi vermemek, sır saklamak gibi ortak stratejilere başvurduklarını belirtirler (Saunders, 2018).

“Kız kardeşim bu sene çalışıyordu ve söyleyemiyordu insanlara çünkü nasıl tepki vereceklerini bilmiyordu. Küçük erkek kardeşim tam ergenlikte ve erkek. Tam ergenlikte olduğu için de sürekli korkuyordu, ‘Ya arkadaşlarım öğrenirse, ya ortaya çıkarsa?’. ‘Hep çarşambaları gitmiyorum anne okula, anlaşılıyor mudur?’ gibi sorular soruyordu, böyle düşünüyordu.” (MY 6, kadın, 25 yaşında)

Cezaevi geçici bir dışlanma yeri olarak mahpusları damgalar (Goffman, 1973). Cezaevi sürecinin içeridekiler kadar onları dışarıda bekleyen, destek olmaya çalışan yakınlar için de yıkıcı etkileri vardır. “Damgalanmış kişiyle ilişkili olan yakınlar da değersizleşmenin bir bölümünü üstlerine almak zorunda kalırlar. Böylelikle onlarda damgalanmış kişinin dünyasında yaşarlar.

Damgalanmış kişilerin sorunları dalgalar şeklinde yayılır ve yakınlarına da bulaşır” (Goffman, 1973: s. 43-44). Cezaevi mahpus yakınlarının da yakasını bırakmaz ve “genişletilmiş cezaevi deneyimi” onları da kırılğanlaştırır (Touraut, 2012).

Damganın yayılma eğilimi bazı mahpus yakınlarının dışlanması meşrulaştırır. Cezaevi damgasının kendilerine de bulaşacağından korkan bazı kişiler mahpus yakınları ile aralarına mesafe koyarlar (Touraut, 2013, s. 91). Görüşmecilerimiz bu dışlanma süreci sırasında akraba ve arkadaşlar tarafından kendilerine konan mesafeyi hissettikleri zaman yaşadıkları hayal kırıklığı ve üzüntüyü aşağıdaki şekilde dile getirirken bazen bu duyguları yaşamamak için tedbirli davrandıklarını belirtmişlerdir:

“Sana cüzzamlı gibi bakıyorlar. ‘Aa bu da onun kızı, ne yapar ne eder kim bilir...’ der gibi bakıyorlar. Çok fazla kimse bilmiyor, söylemek de istemiyorum. Üzülüyorum, utanıyorum. Ben hâlâ daha oğullarıma da diyorum, hani işte bir kız arkadaşları var, görüşüyorlar konuşuyorlar işte. Kız arkadaşlarınıza dedenizin hapiste olduğunu söylemeyin, sizi de böyle düşünürler, çünkü öyle algılanıyorsun. ‘Eğri cetvelden doğru çizgi çıkmaz’ diye meşhur bir lafımız vardır ve öyle düşünülüyor.” (MY 3, kadın, 41 yaşında)

“Bazı arkadaşlarım vardı, şöyle söyleyeyim bana vebalı gibi davranıyorlardı.” (MY 6, kadın, 25 yaşında)

3.6. İçerideki Yakınlarla Olan İlişkiler

Kapalı cezaevlerinde bulunan mahpuslar yakınları ile telefon ve mektup vasıtası ile haberleşirler. Telefon kartı ve pul ücretleri mahpuslar tarafından karşılanır. Telefonlaşma imkânlarının artması ile birlikte mahpuslar ve yakınları arasında mektuplaşmanın azaldığını söyleyebiliriz. Mektup daha çok görüşe gidemeyen ve telefonla konuşamayan mahpusların ve yakınlarının başvurduğu bir iletişim yöntemi olarak kullanılmaktadır. Mahpus yakınları ve mahpuslar yakından görüşmek için ayda üç kapalı, bir açık görüş hakkına sahiptirler. Ayrıca bunlara ek olarak yılbaşı, dini bayramlar ve anneler, babalar günü gibi özel günlerde yine açık görüş yapabilirler. Mahpus ile yakınları arasındaki sağlanan her türlü iletişim mahremiyetten uzaktır. Görüşmeler (telefon+kapalı görüş) dinlenir ve yazışmalar okunur. Böylelikle cezaevinin mahpusun üzerinde kurduğu denetim ve gözetim mahpus yakınlarına da sirayet eder.

Hapsedilme, özgürlüğünden mahrum bırakmanın yanında hapsedilen kişiye “mahpus” statüsü verir. Cezaevinde mahpuslar sosyal hayatın dışında yapay bir hayat yaşarlar. Bu hayat onları kişisizleştirerek sosyal ilişkilerini zayıflatır veya yok eder (Rostaing, 1996). Mahpus, yakınları vasıtasıyla gerçek hayatla ilişki kurar. Ziyaretler mahpuslara sadece mahpus olmadıklarını, mahpus olmadan önce ebeveyn, evlat, kardeş eş olduklarını, dışarıda bir hayatları, onları bekleyen yakınları olduğunu hatırlatır. Cezaevi içinde gündelik hayat derin bir sıkıntı ile tanımlanabilir (Chantrain, 2003). Mahpusun kendi hayatı üzerinde hiçbir kontrolü yoktur, kendi zamanını yönetemez (Rostaing, 1996). Mahpuslar için ziyaretler cezaevinin sıkıntı, kurallar ve boşluk ile özdeşleşen günlük yaşantısını renklendirir, onları hayata bağlar.

Bir yandan yakınına görmeyen heyecanı, diğer yandan her yönüyle maddi, manevi fedakârlık ve emek isteyen bu süreç yakınlar kadar mahpusları da heyecanlandırır. Cezaevinde bir mahpusu ziyaret eden yakınları mahpuslar kadar katı kurallara uymak ve yasaklara saygı göstermek zorundadırlar. Görüşler mahpus yakınlarının cezaevi gerçeğiyle karşılaştığı ve yakınları gibi cezaevi gerçeğini yaşadıkları zamanlardır. Ricordeau’ya (2012) göre görüşler ziyaretçilerin cezaevi yani içeriği deneyimledikleri mahpusların ise dışarıya en yakın oldukları yerdir (s. 105).

Görüşe gitmek öncelikle programlı olmayı ve cezaevi yönetimi tarafından verilen gün ve saatte orada olmayı gerektirir. Görüşmeciler cezaevinde bulunan yakınlarını ziyaret etmek, belirtilen saatte cezaevi önünde olmak için her hafta yaptıkları düzenlemeyi aşağıdaki şekilde ifade ettiler:

“Genelde bir gün öncesinden anneme gidiyorum. Annem Beylikdüzü’nde oturuyor daha yakın bir nebze de olsa, hani ben üst üste iki yolculuk yapmamak için bir de çocuğum var, bir gün önceden anneme gidiyorum. Yakın olsa bile zaten oradan da çok erken çıkıyoruz” (MY 2, kadın, 30 yaşında)

“Şimdi ben şu an, Derbent’te oturuyorum İstinye’de. Maltepe’ye üç vesait yapıyorum. Üç vesait gidiş üç vesait dönüş. Daha uzaktan gelenler gece yola çıkıyorlar, cezaevinin önünde sabahlıyorlar.” (MY 7, kadın, 55 yaşında)

Görüş yapmak için genellikle haftanın bir yarım gününü bazen de bir tam gününü ayırmak, kimi zaman uzak mesafe yol kat etmek, kar yağmur veya güneş altında uzun kuyruklarda beklemek, birkaç kez tekrar eden aramalara, göz taramalarına, kalabalığa, gürültüye katlanmak gerekir. Dünya’nın çeşitli ülkelerinde olduğu gibi (Ricordeau, 2012; Touraut, 2013) Türkiye’de de kentlerin dışına inşa edilen yeni cezaevi kampüsleri yakınlarını ziyaret etmek isteyenlerin yol masraflarının ve ziyaret için harcanması gereken zamanın artmasına neden olurlar. Bu durum mahpus yakınlarının cezaevine ulaşmasını oldukça zorlaştırır, bazı zamanlarda onların ziyaret haklarını kullanmalarına engel olur.

Sosyal sınıfları, statüleri, meslekleri, yaşları, cinsiyetleri ne olursa olsun cezaevinde bulunan yakınlarını ziyarete giden kişiler “mahpus yakını” statüsünü kazanırlar. Comfort bu statüyü “yarı mahpus” statüsü olarak tanımlar (Comfort, 2007). Görüş sırasında *içerinin* teamülleri *dışarıdaki* kişilere uygulanır (Ricordeau, 2012, s. 97), mahpusun yakınının bedeni de mahpusun bedeni gibi denetim altına alınır. Bir ziyaretçi aramalar özellikle de gerekli görüldüğünde yapılan vücut boşluklu aramalar sırasında mahremiyeti ihlal edildiğinde kendisini aşağılanmış hissedebilir. Görüşme yaptığımız mahpus yakınlarından özellikle kadınlar aramalar sırasında çok sıkıntı yaşadıklarını, kendilerine de mahpus ya da suçlu gibi davranılmasından çok rahatsız olduklarını dile getirmişlerdir:

“Aramalar, oraya gidiş, geliş, hepsi bir insan için çok yıkıcı durumlar. (MY 3, kadın, 41 yaşında)

“Bir kadının her yerini ellemek zorunda değiller. Onlar hep elliyorlar. Utanıyorsun.” (MY 5, kadın, 63 yaşında)

“Orada görseniz insanlara çektirilen eziyeti, o içeriye girene kadar illallah ediyorsun, diyorsun ki valla bu ne rezalettir. Biz ne ülkede yaşıyoruz, bu nedir diyorsun. Tamam, suç işlenmiş olabilir, ama insanlara bu şekilde eziyet etmesinler, insanlar sevdiğini, ailesini görmeye uğraşılıyor.” (MY 2, kadın, 30 yaşında)

Cezaevlerinin görüşme salonları çocuk ve aile dostu ziyaret yerleri olarak planlanmamıştır. Cezaevinden cezaevine değişmesine rağmen pek çok cezaevinde açık görüşler dar koridorlarda yaptırılır. Görüştüğümüz mahpus yakınları görüş salonlarının pisliğinden ve özellikle açık gö-

rüşlerin aşırı kalabalık olmasından şikâyet ettiler. Özellikle 15 Temmuz darbe girişimi sonrası yaşanan kapasite fazlalığının kendilerine de yansıdığını ve görüş haklarını büyük ölçüde sınırlandırdığını belirttiler. Görüş sırasında diğer mahpuslar ve onların yakınlarının ve infaz koruma memurlarının varlığı mahpus ve yakını arasında her türlü mahremiyeti imkânsız kılar. Mahpus yakınları görüş sırasında kendilerine ayrılan yasal süreyi çok nadir kullanabildiklerini, sürenin çoğunun arama ve sıra bekleme sırasında harcadığını yakınlarını kısa bir süre gördükten sonra görüş salonunu terk ettiklerini belirttiler.

“Kapalı görüş 45 dakika diyorlar da en fazla insan 15 dakika filan konuşabiliyordur. Çünkü insanların dolması filan, mahkumların gelmesi, gitmesi, onlar da dakikayı yiyor... Yani toplamda 15 dakika bir şey anca görüşüyoruz ya da görüşemiyoruz.” (MY 1, erkek, 36 yaşında)

Cezaevi yalnız mahpusların değil mahpus yakınlarının da hayatını yönetir. Mahpus yakınları gündelik yaşantılarını cezaevinin saatlerine (telefon, görüş gün ve saatleri) göre ayarlamak zorundadırlar. Görüş gün ve saatlerinin ya da mahpusların koşullarının değişmesi mahpus yakınlarının hayatlarını yeniden düzenlemelerini gerektirir. Özellikle çalışan veya okuyan yakınlar izinlerini ya da ders programlarını yeni duruma göre ayarlamak zorundadırlar.

Bu kadar emek, zaman ve para harcanarak gerçekleştirilen görüşler sırasında mahpus ve yakınları genelde çok kısıtlı konularda sohbet ederler. Her iki taraf da diğerini endişelendirmek, üzme kaygısıyla yaşadıkları olumsuz olayları birbirlerine anlatmazlar, böylelikle birbirlerini koruduklarına inanırlar:

“O benden saklıyor diye düşünüyorum. Ben de mesela şeyi sakladım, rahatsızlandım, tansiyonum düştü, bayıldım. Onları sakladım. Yani o da benden mesela hücrede kaldığını saklamıştı.” (MY 7, kadın, 55 yaşında)

“Hiçbir şey anlatmıyorduk. Nasılsın, çok iyiyiz. Bu şekilde. Borç harç oluyordu, vergi borcu çıkıyordu. Hiçbirini söylemedik. Haberi yoktu 19 ay hiçbir şeyden. Her şey mükemmel gibi yaptık.” (MY 6, kadın, 25 yaşında)

“O bize söylemek istemiyor ağrısını acısını, biz de ona söylemiyoruz.” (MY 3, kadın 41 yaşında)

Yakınları ve mahpuslar için büyük önem taşıyan, yakınına kavuşacak olmanın verdiği heyecanla öncesinde hazırlık yapılan görüşlerin etkileri görüş sonrasına da yansır. Ricordeau’ya (2012) göre öncesi ve sonrasıyla görüşler ziyaretçilerin ve mahpusların gündelik hayatına taşar (s. 113). Görüşmecilerimiz görüş öncesi duygularını aşağıdaki şekilde ifade etmişlerdir:

“Giderken mutlu oluyorsun ama çıkarken üzülüyorsun. Çünkü gördün, bir dahaki görmene 1 hafta oluyor. Aslında görmediğine çok üzülüyorsun galiba. Onu orada bıraktığın için üzülüyorsun.” (MY 6, kadın, 25 yaşında)

“Giderken çok umutlu gidiyoruz. Orada her ne kadar yorucu olsa da o aramalar, bekleme filan, inan bir heyecan var içimizde, hani görevim yüzünü de bir şeyler anlatayım diye.” (MY 2, kadın 30 yaşında)

Cezaevi çıkışı genellikle büyük bir acı olarak tarif edilir. Yakınını orada bırakıp kendi hayatına dönmek başka bir deyişle “ötekini kaderine terk etmek” suçluluk duygularını tetikleyebilir (Ricordeau, 2012, s. 114). Görüşmecilerimiz görüş sonrası yaşadıkları hisleri, suçluluk duygusunu, yakınını cezaevinde bırakıp çıkmanın çaresizliğini dile getirmişlerdir:

“İnsanın yanında bir eksiklik oluyor tabii. Kimse istemez abisini içerde bırakıp çıkmak. Ya da zaten ağabeyinin kardeşinin içerde olması çok büyük bir yara.” (MY 4, erkek, 38 yaşında)

“Ay çok kötü hissediyorum yavrum. Ağlaya ağlaya geliyorum... Gelirken nasıl geliyorsun biliyor musun, yorgun bitkin yürüyemiyorsun yani.” (MY 5, kadın, 63 yaşında)

4. Sonuç

Özgürlüğünden yoksun bırakma cezasına başvurulmasının artması sadece mahpus sayısını değil mahpuslarla birlikte hapsedilmenin yıkıcı etkileriyle karşılaşan mahpus yakınlarının da sayısının artmasına neden olur. Hapsedilme mahpuslar kadar yakınlarının da psikolojik ve fiziksel sağlıklarını, eğitim, özel ve mesleki hayatlarını etkiler. Bir kişinin hapsedilmesi sonucu yakınları maddi, manevi ve sosyal sorunlar ile baş etmek ve ağır sorumluluklar yüklenmek zorunda kalırlar.

Cezaevinin mahpuslar üzerinde uyguladığı denetim ve gözetim yakınlarının hayatlarına da sirayet eder, cezaevi mahpusların hayatlarını düzenlediği gibi dışarıdaki yakınlarının gündelik hayatlarını da düzenler. Yakınlarının hapsedilmesini izleyen süreçte “mahpus yakını” statüsünü aldıkları andan itibaren cezaevi onların da bedenlerine, seslerine, yazılarına nüfuz eder, onları da kişiliksizleştirir, değersizleştirir. Farklı sosyal sınıflardan, farklı mesleklerden, farklı yaş gruplarından olan mahpus yakınları tüm farklılıklarına rağmen bir çeşit “kader ortaklığı” yaparlar ve bu süreçte aynı yıkıcı etkilere maruz kalırlar, çoğunlukla arkadaşları, sosyal çevreleri tarafından etiketlenir, dışlanır ve yalnız bırakılırlar.

Yakınlarının hapsedilmesini sonucunda kırılmalılaşmış ailelerin de desteğe ihtiyacı vardır. Ancak Türkiye’de cezaevindeki yakınlarına destek olmaya çalışan mahpus aileleri bu süreçte yalnızdırlar. Kendilerine destek olacak, tam anlayamadıkları resmi işlemler hakkında onları bilgilendirecek dernekler, cezaevi deneyimini paylaşabilecekleri diğer mahpus aileleri ile buluşabilecekleri destek grupları, ya da devlet tarafından geliştirilmiş onları güçlendirmeye yönelik destek programları yoktur.

Bu sürece maruz kalan aileler genellikle birbirlerine kenetlenerek cezaevinde bulunan yakınlarının orada yaşamını idame ettirebilmesi için gereken maddi, manevi desteği sunmak için ellerinden geleni yaparlar. Mahpus olan yakınlarına cezaevindeyken destek veren aileler onların bu süreci daha kolay geçirmelerini ve cezaevi sonrası hayatları ile ilgili hayal kurabilmelerini sağlarlar. Aile desteği aynı zamanda cezaevinden çıkan bireyin topluma yeniden katılımını da kolaylaştırır. Aileler mahpusun hayatını kolaylaştırmak için zaman, emek ve para harcarlar, “içerisi” ile “dışarı” arasında bölünmüş hayatlar sürerler.

Kaynaklar

Arditi, JA. Lambert-Shute, J. Joest, K. (2003). Saturday Morning at the Jail: Implications of Incarceration for Families and Children. *Family Relations*. Vol.52. 3. ss. 195-204.

Bülöw, W. (2014). The Harms Beyond Imprisonment: Do We have Special Moral Obligations Toward the Families and Children of Prisoners. *Ethical Theory and Moral Practice*, Vol.17, 4, ss. 775-789.

- Chantraine, G. (2003). Prison, désaffiliation, stigmaté. *Déviance et Société*. 27, 4.
- Chauvenet, A. (2006). Privation de liberté et violence : Le despotisme ordinaire en prison. *Déviance et Société*. 30, 3, ss. 373-388.
- Comfort, M. (2007). Punishment Beyond the Legal Offender. *Annual Review of Law and Social Sciences*. Vol. 3, ss. 271-296.
- Comfort, M., McKay T., Landwehr, J., Kennedy, E. Lindquist, C., Bir, A. (2016). The Costs of Incarceration for Families of Prisoners. *International Review of the Red Cross*. 98 (3), ss. 783-798.
- Dehrt, D., Shapiro, C., Clone, S. (2018). The Pill Line is longer than the Chow Line” the Impact of Incarceration on Prisoners and Their Families. *The Prison Journal*. Vol. 98(2) , ss. 188-212.
- Dönmezer, S. (1975). *Kriminoloji*. İstanbul Üniversitesi Yayınları No: 2018. Sulhi Garan Matbaası Koll.Şti.
- Eren, M. (2014). *Kapatılmanın Patolojisi. Osmanlıdan Günümüze Hapishanenin Tarihi*. İstanbul: Kalkedon Yayınları.
- Foucault, M. (2015). *Hapishanenin Doğuşu*, İstanbul: İmge Kitabevi Yayınları.
- Goffman, E. (1974). *Stigmaté, les usages sociaux des handicaps*. Paris. Les éditions de Minuit.
- Manning, R. (2011). Punishing the innocent: children of incarcerated and detained parents. *Criminal Justice Ethics*, Vol.30, 3, ss. 267-287.
- Özdek, Y. (2000). Küreselleşme Sürecinde Ceza Politikalarındaki Dönüşümler. *Amme İdaresi Dergisi*. Cilt. 33, 4, ss. 21-48.
- Ricordeau, G. (2008). *Les détenues et leurs proches*. Paris. Autrement.
- Ricordeau, G. (2012). Entre dedans et dehors : Les parloirs, *Politix*. 25, 97, ss. 101-123.
- Rostaing, C. (1996). Les détenues : de la stigmatisation à la négociation d’autres identités, in Paugam, S. (Ed.), *L’exclusion, l’état des savoirs*. Paris. Editions La Découverte. ss. 354-362.
- Saunders, V. (2018). What does your dad do for a living ? Children of prisoners and their experiences of stigma, *Children and Youth Service Review*. 90, ss. 21-27.
- Touraut, C. (2013). Au frontières des prisons. Les familles des détenus. *Conflicts & Culture*, 90.
- Touraut, C. (2012). *La famille à l’épreuve de la prison*. PUF. Paris.
- Wacquant, L. (1999). *Les prisons de la misères*. Paris: Editions Raison d’Agir.
- Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü Resmi Sitesi. 2018/Ceza İnfaz Kurumları Genel Bilgi.7 Eylül 2018 tarihinde <http://www.cte.adalet.gov.tr> adresinden alınmıştır.